

patris vestri vultis perficere, ille homicida erat ab initio, et in veritate non stetit. Quæ verba licet possint exponi de initio creationis hominum, et de homicidio, quod tunc dæmon commisisse dici potest, vel procurando hominum peccatum, per quod mors in hunc mundum introducta est, vel ad cædes et homicidia ab Abelis tempore homines inducendo; nihilominus optime referuntur ad initium creationis rerum omnium, et ipsorum etiam Angelorum: imo in hoc sensu particula *ab initio* in majori rigore sumitur. Unde tofa illa sententia de primo Angeli lapsu, ac peccato recte exponitur: cui expositioni favet ponderatio verbi *stetit*, tradita ab Augustino, lib. 11, de Civit., c. 13, 14 et 15, nimirum ideo de diabolo dici, in veritate non stetisse, quia in veritate fuit, sed non permansit: quia statim per superbiam cecidit. Unde licet non fuerit homicida in primo instanti suæ creationis, sed in secundo, dicitur fuisse *homicida ab initio*, vel quia parum pro nihilo reputatur, vel quia statim, ac peccare potuit, peccavit, et ex tunc peccare non destitit. Juxta illud 1, Joan. 3, *Ab initio diabolus peccat.* Igitur optime intelligi potest homicidium illud, quod in initio diabolus commisit, fuisse primam transgressionem, per quam *in veritate non stetit*; ac proinde non fuisse illud homicidium commissum contra Adamum, et in illo contra humanum genus, sed fuisse prius commissum in Dei Filium, quem futurum hominem Lucifer præcognovit, et statim ob superbiam, et tumorem odio habuit. Ita exponit Rupertus, l. 8, in Joan., in fin., recteque confirmat ex antecedentibus verbis, *Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis perficere*: quid enim voluerunt Judæi perficere, nisi mortem Christi? ergo hanc ab initio desideravit diabolus, et ratione illius dicitur fuisse homicida, nam doluit, quod ille constitueretur hæres universorum, et cupiens præripere hæreditatem, illum odio persecutus est.

16. *Alii Patres citantur in merito.*—Unde merito possunt pro hac sententia referri Patres, qui dicunt Luciferum ex invidia hominis cecidisse. Soletque imprimis allegari Lactantius dicens de diabolo, initium lapsus ejus fuisse, *quia invidit antecessori suo.* Per antecessorem Filium Dei intelligens, verumtamen non de filio, ut homine futuro loquitur, sed fuisse indicat spiritum quemdam a Deo productum, ipsique simillimum. Atque ita de divinitate Filii non recte videtur sentire: ideoque hoc ejus testimonium nullius momenti est. Præterea

citatur Tertullianus, lib. de Pat., cap. 5, dicens, diabolum impatienter tulisse, quod Deus homini omnia subjecisset, ideoque homini invidisse. Item Basilius, hom. 11, de Invid., et Gregorius Nissenus, in Orat. Catech., cap. 6, et Irenæus, lib. 4, contra Hæres., cap. 78, et Cyprianus, lib. de Bono Patient., sub fin., ubi Tertullianum imitatur: et similia habet in lib. de Zelo et livore. Sed hi Patres vel non loquuntur de primo lapsu Angelorum in via, ut Tertullianus et Irenæus, vel saltem non loquuntur de invidia, quæ Christum pro objecto habuerit.

17. *Bernardus etiam immerito refertur.*—Hinc præcipue tribui solet hæc sententia Bernardo in variis locis. Unus est in serm. 1 Adventus, sed ibi solum Luciferum per superbiam prius peccasse ait: *Altissimi similitudinem usurpare tentans, et quia rapinam arbitratus non est, esse se æqualem Deo,* et postea homini invidisse, et ex illa invidia ipsum ad peccandum induxisse, nec plus certe docet in altero loco, qui referri solet ex serm. 2, in Octav. Pasch. Imo in his locis videtur tribuere Luciferum appetitum æqualitatis cum Deo: et licet subjungat, invidisse Filio, cui talis æqualitas primo convenit, non de filio, ut homine, sed secundum divinitatem loquitur: in quo quidem sensu habet specialem difficultatem ejus assertio, quam in cap. 15, attingemus: quidquid vero de illa sit, in illo loco nihil dicit, quod ad rem præsentem eum fundamento applicari possit. Tertius, et præcipuus locus est in serm. 17, in Cant., ubi credibile esse dicit Luciferum in statu viæ revelasse Deum hominum prædestinationem ad eandem felicitatem Angelis communem: *Ipse autem* (inquit) *si hoc præcivit, in livore suo invidit, et molitus est habere subiectos socios dedignatus.* At vero de revelatione incarnationis, vel invidia Christi speciali nihil Bernardus dicit: ideoque, nec hoc testimonium intentam assertionem formaliter probat.

18. *Ex eodem pro nostra sententia sumitur argumentum.*—Potest tamen ex illo non leve fundamentum a fortiori sumi: nam si ex eo quod Lucifer præciverit, homines in parem gloriam fuisse profecturos, colligit Bernardus, credibile esse Luciferum doluisse, et ex invidia hominum peccasse, multo profecto magis credi potest, si Lucifer præcivit, hominem aliquem futurum esse multo excellentiorem ipso, non solum in gloria, sed etiam in gratia unionis, et in personæ divinæ majestate, indignatum propterea fuisse, vehementerque doluisse, et invidia contabuisse. Ostendimus autem in libro

secundo, habuisse omnes Angelos in via revelationem mysterii unionis hypostaticæ in natura humana perficiendi: ergo longe credibilis est, inde accepisse Luciferum peccandi occasionem. Unde quamvis Bernardus in particulari de unione loquatur, non tamen illam excludit, imo a fortiori eam comprehendere videtur; unde Alensis, d. m. 3, Bernardo attribuit, quod de Lucifero senserit præcivisse unionem Verbi in humana natura, et propterea invidisse. Idem fatetur Vasquez hic, disp. 233, cap. 1, ait tamen Bernardum solum tribuere Lucifero invidiam de tanto beneficio humanæ naturæ conferendo, non vero affirmare, Luciferum appetivisse sibi unionem hypostaticam, nec putat unum ex alio inferri posse.

19. *Non tamen negat Bernardus in diabolo invidiam ex superbia ortam esse.*—Verumtamen negari non potest, quin ante illam invidiam superbia præcesserit: juxta sententiam Augustinus, lib. 11, Genes. ad litt., cap. 4, ubi referendo priorum Patrum sententiam, addit: *Porro hæc invidia sequitur superbiam non præcedit, non enim causa superbiendi est invidia, sed causa invidendi est superbia;* et rationem reddendo adjungit: *Cum igitur superbia sit amor excellentiæ propriæ, invidia vero sit odium felicitatis alienæ, quid inde nascatur, satis in promptu est;* unde ipse etiam Bernardus, in d. serm. 17, dixit de superbia, *ergo in celo concepit dolorem, et in paradiso peperit iniquitatem, prolem malitiæ, matrem mortis, et ærunnarum omnium prima parens superbia;* quem imitatus est Albertus, in 2, dist. 5, a. 4, ad 2, dicens: *Ubi præcedit domina superbia, sequitur pedissequa invidia.* Quamvis ergo Bernardus de invidia loquatur, non excludit superbiam, sed illam supponit: imo in verbis citatis satis illam expressit. Nulla autem superbia potuit esse tam propria causa invidendi humanæ naturæ gratiam unionis hypostaticæ, sicut est appetitus inordinatus ejusdem excellentiæ: ergo sub illa invidia hæc superbia comprehenditur.

20. *Objectio.*—Objici vero potest Augustinus in loco citato, dicens: *Superbum aliquando invidere æqualibus, quod sibi coæquantur, aliquando inferioribus, ne sibi coæquantur, aliquando superioribus, quia eis non coæquantur.* Ex qua doctrina, quæ verissima est, sequitur etiam posse aliquem a fortiori invidere inferiori, quod supra suam naturam extollatur: nam si fugiendo æqualitatem, potest quis invidere, multo magis poterit dolendo, quod inferior sibi præferatur, et ex hac parte maxime

potuit invidia de exaltatione naturæ humanæ supra angelicam, Luciferum adurere. Tamen inde etiam colligitur, potuisse Luciferum habere hanc invidiam sine appetitu unionis hypostaticæ, ex solo affectu habendi, seu retinendi suam excellentiam, et præeminentiam supra naturam humanam, ad quem finem satis erat desiderare, ne humana natura ad illam unionem elevaretur, etiamsi Lucifer illam suæ naturæ non concupisceret. Nam id satis esset, ut vere dicatur Lucifer ex se superbia invidisse naturæ humanæ, et odio illam habuisse, et sic etiam homicidam ab initio fuisse; ergo licet Bernardus, et alii dicant Luciferum invidisse humanæ naturæ gratiam unionis, non sequitur illam appetivisse.

21. *Responsio.*—Respondemus nihilominus, licet consecutio necessaria omnino non sit, nihilominus tamen esse valde credibilem, et tacite dictos Patres unum sub alio comprehendisse. Quia non potuit Lucifer habere illam invidiam, nisi recepta revelatione, et cognitione unionis hypostaticæ, et credendo esse possibilem, ac magnæ æstimationis et dignitatis; ergo si Lucifer ex appetitu alicujus excellentiæ istam homini invidit, verissimum est, hanc eandem sibi appetivisse: præsertim ex hypothesi, quod Deus alicui naturæ creatæ illam dare decrevisset: et confirmatur, nam superbia Luciferi fuit maxima, quæ secundum occurrentes circumstantias esse potuit, ut Scriptura, et Patres significant; ergo appetiit summam excellentiam, qui in eo momento, in quo peccavit, ipsi occurrebat. At tunc considerabat unionem hypostaticam, ut supremam quamdam excellentiam, superantem omnem aliam creatam, etiam angelicam, et sibi connaturalem: hæc enim ratione ex superbia illam invidebat humanæ naturæ; ergo ob eandem causam credibilis est, illam sibi appetivisse, tanquam sibi quodammodo debitam ratione sui decoris, saltem ex illa suppositione, quod alicui naturæ creatæ communicanda erat.

22. *Potuit Angelus invidere homini alia bona præter hanc unionem.*—Probatur de donis ad gratiam spectantibus.—Atque ad hunc modum possunt induci priora testimonia Patrum dicentium, Luciferum invidisse homini, quod ad imaginem Dei fieret, vel quod ad parem beatitudinem cum Angelis crearetur: vel saltem potest ab hac Patrum sententia ad nostram confirmandam, argumentum a fortiori sumi. Non quidem quia repugnaverit Luciferum invidere homini certa bona creata præter unionem hypostaticam, ut quidam volunt, quorum

sententiam in hoc non probo; nam, imprimis Augustinus non docuit superbum aliquando inferioribus invidere, quod sibi coequentur; et ratio est in promptu, quia superbus appetit excessum in dignitate, scientia, potestate, vel alia simili excellentia: aequalitas autem tollit excessum, et superioritatem; ergo esse potest contraria affectui superbo, et consequenter esse potest objectum invidiæ: sic ergo potuit Lucifer invidere homini aequalitatem. Hæc autem duplex cogitari potest, una est gratiæ, altera naturæ, in priori facillime id cernitur. Quia cum humana natura sit inferior angelica, et per gratiam Dei ad felicitatem saltem in essentia æqualem elevetur, potuit hoc indigne ferre superbus Lucifer, et invidere homini gratiam et gloriam. Unde non solum potuit ita invidere, si forte cognovit aliquos homines futuros esse, vel superiores, vel æquales Angelis, et ipsimet Lucifero in gratia et gloria, etiam quoad gradum, et individua intentionem, seu perfectionem: verum etiamsi sciret, omnes homines fuisse futuros in gradu gloriæ inferiores; quia simpliciter optare voluit, ut ad illam felicitatem non admitterentur, nolens habere socios, quos inferiores, et tanquam servos reputabat, et habere volebat.

23. *De donis naturæ non videtur verisimile.* — At vero significant dicti Patres, non solum de aequalitate gloriæ, sed etiam naturæ Angelos invidisse homini: hoc enim significant, cum dicunt, doluisse Angelum, quod homo ad imaginem Dei fieret. Nam esse ad imaginem Dei, homini per naturam convenit; hoc autem difficilius explicatur, nam imprimis non potuit Angelus invidere homini aequalitatem specificam, quia hæc homini data non est, nec dari potuit: nec etiam potuit illi invidere aequalitatem genericam, quæ sola necessaria fuit, ut homo ad imaginem Dei fieret, quia hæc etiam est inseparabilis ab homine, neque sine illa homo fieri posset: quam ergo aequalitatem naturalem potuit Angelus homini invidere? Responderi potest, invidisse Angelum homini hanc dignitatem, non quidem volendo, ut fieret homo sine imagine Dei, sed absolute desiderando, ne homo fieret, ut non daretur alia imago Dei, præter angelicam.

24. Sed licet hoc forte impossibile non sit, non est profecto multum credibile, quia si Angelus speraret, habere hominem sibi inferiorem, vel etiam subjectum, non multum curaret, quod crearetur, et consequenter, nec quod fieret ad imaginem Dei; hoc enim excellentiam ejus non minueret, sed potius auge-

ret, cur ergo de illius productione ad imaginem Dei doluisset? aut eum non fieri desideraret? Certe illud potius odium, quam invidia esse videretur. Alioqui etiam potuisset Lucifer invidere inferioribus Angelis, quod essent ad imaginem Dei, licet minus perfecte, et consequenter desideraret, ut secum non crearentur, solum illo titulo, ut ipse solus esset ad imaginem Dei. Hoc autem incredibile est, quia nec est consentaneum ordinato appetitui naturali intellectualis substantiæ, qui est ad vitam socialem cum sibi similibus in eodem gradu: nec est conforme appetitui excellentiæ inordinato: nam hic maxime fertur ad excellentiam inter sibi similes in natura, vel gradu, et ideo non refugit habere sibi similes, seu æquales. Nec refert, quod homo sit inferioris ordinis, quam Angelus, eo quod ex parte sit naturæ corporeæ, hoc enim non diminuit excellentiam naturalem Angeli, neque potestatem, aut superioritatem, quam cupere posset, sed potius inde augetur. Præterquam quod, cum ille modus compositionis sit homini naturalis, non potuit Angelus habere aliquam verisimilem occasionem dolendi, vel invidendi, quod ita fieret. Denique si Deus decrevisset creare animas rationales sine corporibus simul cum Angelis, non habuisset Lucifer majorem occasionem individendi illis dignitatem imaginis, quam aliis Angelis; ergo licet factæ sint, ut corporibus unirentur, non potuit inde majorem causam, vel occasionem invidiæ sumere.

25. *Angelos invidisse homini naturæ similitudinem gratiæ exornatam, non solum naturalem imaginem concluditur.* — Inde infertur a fortiori, unionem hypostaticam invidisse, ut habet secunda sententia. — Quocirca per dignitatem imaginis non credo intellexisse dictos Patres solum naturalem perfectionem naturæ rationalis, sed locutos esse de illa imagine, ut specialibus prærogativis a Deo ornata, sive illa sit dignitas gratiæ cum ordine ad eandem felicitatem essentialem (ut jam diximus, sive fuerit, quod homo in statu innocentiae præter gratiam, et supernaturalem justitiam, multa naturæ ornamenta non connaturalia, sed speciali Dei dono addita, acceperit, quod ipse Angeli non habuerunt: in quo videri potuit Deus specialiolem dilectionem, et providentiam circa homines, quam circa Angelos ostendisse; sive fuerit quod Deus res omnes inferiores universi subjecit homini, ipsum autem hominem non subjecit Angelis, sed sibi soli reservavit, et potius Angelos ipsos circa gubernationem, et protectionem, hominum ministros

esse voluit. His ergo modis potuit Lucifer dolere, hominem esse factum ad imaginem Dei. Inde vero sumimus argumentum a fortiori, supposito, quod Lucifer præviderit, decrevisse Deum, hanc imaginem suam in natura humana existentem sibi ita conjungere, ut idem, qui est ad imaginem Dei, sit etiam ejusdem vera, et substantialis imago, multo magis invidisse hanc dignitatem humanæ naturæ, quam omnes alias, et consequenter plusquam alias, eam sibi appetuisse.

26. Nec obstat, quod hæc dignitas sit supernaturalis, et esse ad imaginem Dei, sit homini naturale, quia potius hoc juvat: tum quia invidia in Angelo de donis supernaturalibus facilius esse potuit, quam de naturalibus, ut declaravi: tum quia per dignitatem unionis sit homo connaturaliter superior Angelis, quod non habet per aliam dignitatem, sive supernaturalem, sive naturalem. Ideoque dignitas unionis multo magis superbiæ angelicæ objectum est, et ad sui desiderium magis excitat, et consequenter magis ad invidiam provocare potuit, quam dignitas imaginis Dei in homine naturaliter existens. Nec etiam obstat, quod excellentia naturæ, quatenus est imaginem Dei, sit communis omnibus hominibus, atque etiam excellentia gratiæ et gloriæ ex parte Dei, gratia vero unionis sit propria, et singularis unius naturæ: nam potius propter eandem rem esset per superbiam appetibilior, quia superbia, quo est major, eo magis singularem excellentiam appetit. Si ergo probabile est, indivisse Luciferum homini aliquam excellentiam, vel prærogativam creatam, habens illius præscientiam, longe certe probabilius est invidisse unioni hypostaticæ, eamque sibi appetivisse, si de illa præscientiam habuit, ut supponitur; et similiter, si Lucifer doluit, humanum genus illi non fieri subjectum, multo gravius doluit, si cognovit, se uni homini inferiorem, ac subjectum fieri.

27. *Respondetur primo fundamento negativæ sententiæ in num. 11.* — Tandem hæc sententia verisimilior fiet, satisfaciendo fundamento contrariæ sententiæ. Ratio enim principalis, qua nititur, vel generaliter probat, nihil esse de objecto superbiæ angelicæ probabiliter opinabile, vel nihil contra hanc sententiam urget. Assumptum ostendo, interrogando, quodnam objectum superbiæ Luciferi sit nobis in Scriptura clare propositum, aut magis significatum, vel quod possit sola ratione convinci? nullum profecto. Si ergo in aliis rebus probabiles conjecturæ, vel deductiones ex Scriptura et Pa-

tribus sufficiunt, cur non in hoc puncto? præsertim cum ostensum sit ex modo loquendi Scripturæ, et ex nonnullis Patrum dictis, et ex aliquibus veris principiis, hunc modum explicandi peccatum Angelorum magna verisimilitudine colligi. Quod autem additur, adventum Christi malitiam diaboli supposuisse, verum quidem est, de adventu ad homines redimendos, de quo testimonia ibi citata loquuntur: nam hic adventus non tantum supponit illam malitiam Angelorum, quæ illos a cælo deiecit, sed etiam illam, quam in deceptione, et inductione hominum ad rebellandum contra Deum, commiserunt. Nec enim venit Christus, ut dissolveret illa opera diaboli, quibus ipse ex Angelo bono est factus diabolus, sed illa, quibus totum genus humanum infecit, propter quod redimendum Christus venit. Et in eodem sensu dixit Paulus, Christum venisse in carne mortali, ut destrueret imperium diaboli, nimirum, quod in homines propter eorum peccatum acquisierat. Adventus autem Christi in humana natura assumpta a Verbo absolute, et secundum se spectatus non fuit per se primo ad dissolvenda opera diaboli, nec occasione peccati hominum, vel Angelorum, sed propter se, et propter excellentiam mysterii, et divinæ bonitatis manifestationem, ac summam communicacionem, et propter hominum, et Angelorum sanctificationem per fidem in ipsum factus est, et ita optime potuit esse occasio, et offensionis superborum, et insipientium Angelorum.

28. *Circa primam confirmationem in num. 12.* — Sit primum pronuntiatum bipartitum. — In confirmatione petitur, an in via habuerint Angeli aliquod divinum præceptum speciale, quod transgrediendo peccaverint? in quo dicimus primo potuisse illud habere, et fortasse illud habuisse. Prior pars est per se evidens: quia Deus est supremus Dominus, ac legislator, et ideo juxta consilium voluntatis suæ potuit Angelis, sicut et primis hominibus aliquod præceptum positivum imponere, ad probationem, et ostensionem obedientiæ ipsorum, et in recognitionem debitæ subjectionis; et hinc fit valde probabilis altera pars de facto, quam tradit Cajetanus, Gen. 2, et ante illum Durandus, in 2, d. 5, q. 1, n. 15, licet addat, ignotum nobis esse, quale fuerit illud præceptum; et allegat pro hac parte Magister, in 2, dist. 1, cap. 10, seu littera K, ubi ait, creasse Deum spiritus angelicos et humanos, illos in cælo, hos in terra, utrisque regulam imponens obedientiæ, quatenus, et illi ab eo, in quo erant, non caderent, et isti ab eo, ubi erant, ad id ubi

non erant, ascenderent, ubi per regulam obedientiae, praeceptum aliquod positivum Durandus intelligit. Estque proportio verisimilis: nam Angeli et homines ad eam gloriam per merita, et obedientiam consequendam, creati sunt. Sed Deus imposuit hominibus speciale praeceptum ad probationem obedientiae, et humilitatis suae: ergo verisimile est, idem fecisse cum Angelis, quamvis de illis revelatum non sit, quale fuerit illud praeceptum, sicut de hominibus in Scriptura sacra traditum est: quia in sacra Scriptura praecipue traduntur, quae ad instructionem nostram pertinent.

29. Favet huic sententiae Epiphanius, haer. 64, in his, quae ex Proclo, et Methodio refert, sic dicens: *Spontaneam ipsis (id est, Angelis) habere ad utramque voluntatem Deus constituit, velut etiam hominibus, ut aut obedientes Verbo essent cum ipso, et acciperent beatitudinem, eaque fruerentur, aut non obedientes judicarentur.* Ubi loqui videtur de obedientia in observatione positivi praecepti, tum propter comparisonem, quam facit cum hominibus: tum quia dicens, *obedientes Verbo*, insinuat loqui de praecepto specialiter tradito per Verbum Dei: tum denique, quia prius dicit, accepisse Angelos a Deo administrationem universi, et unicuique fuisse commissam a Deo specialem curam, et modum ejus: et malos Angelos deliquisse, male utendo concedita sibi administratione. Hoc autem ad positivum praeceptum pertinet, et Moses Barcepha, tract. de Parad., p. 1, cap. 18, aliquantum a principio, dicit, Deum in principio omnibus rebus suas leges modo unicuique accommodato dedisse: *Et Angelis (inquit) primam legem dabat, cum ipsos crearet, adversus quam praevaricatus Satan, cum suis copiis lapsus est. Deinde alteram illis rursus legem dabat, ut res natura corporeas administrarent.* Et in hac posteriori parte videtur loqui de sanctis Angelis: in priori vero non explicat, qualis illa lex fuerit. Addit etiam Durandus fieri potuisse, ut omnes Angeli legem specialem acceperint, non appetendi, vel certam excellentiam, ut unionem hypostaticam, vel primatum inter se praeter ordinem a Deo institutum, vel aliquid simile. Unde si praeceptum fuit negativum, potuerunt peccatum commissionis contra illud committere, et sic omnino cessabit objectio. Nam licet Chrysostomus tale praeceptum negaverit, non cogimur in hoc ejus adhaerere sententiae.

30. *Sit secundum pronuntiatum.*—Secundo vero dicimus ad explicandum peccatum Angeli circa unionem hypostaticam, non esse nobis

necessarium, ut speciale praeceptum positivum fuerit Angelis impositum, sed sufficit peculiaris Dei institutio, qua posita ex natura rei sequitur praeceptum, quod magis naturale, quam positivum est dicendum: ut verbi gratia, quod homines et Angeli per fidem salutem consequenturi essent, institutio est divina: nam ex natura rei non erat necessaria fides, cum posset Deus alio modo homines, et Angelos salvare: sua ergo libera voluntate decrevit, ut utrisque fides esset ad salutem necessaria: et hanc vocamus divinam institutionem, ex qua factum est, ut Deus Angelis fidem revelaverit, et sufficienter proposuerit, quod factum est ex libera Dei voluntate: nam illud beneficium non erat debitum: fuit tamen consequens ad priorem institutionem, qua Deus voluit, ut Angeli possent salutem aeternam consequi, et quod fides medium esset ad illam obtinendam necessarium. Hac vero institutione supposita, sequitur in recipiente obligatio credendi; haec tamen non oritur ex praecepto positivo, sed ex naturali lege, quae dictat, Deo loquenti credendum esse. Ita ergo haec institutio divina determinata est ad fidem Christi: nam per eam voluit Deus Angelos etiam salvari, et ideo illis revelavit a principio Christum, ut caput eorum, ut auctorem gratiae, et salutis eorum. Ad quam institutionem, et revelationem consequens fuit ex ipsa rei natura obligatio credendi in Christum, et fidendi in ipso, eumque amandi, colendi et adorandi, nec potest tale praeceptum negari, supposita praedicta institutione, et revelatione.

31. *Confirmatur.*—Et ad hoc confirmandum solent adduci verba Pauli ad Hebr. 1, et cum iterum introducit primogenitum in orbem terrae, dicit: *et adorent eum omnes Angeli ejus.* Quod testimonium aliqui contemnunt, sed licet non cogat, quia varias habet expositiones, non est cur illa etiam, in qua hic inducitur, improbabilis censeatur. Nam particula *iterum*, licet possit ad solam sermonis continuationem referri, etiam intelligitur optime ex parte objecti de secunda introductione, ut Ribera ibi cum aliis exponit. Item, quia licet sic exposita plures sensus recipiat, quia secunda introductio Christi in orbem terrae, multiplex cogitari potest, nam Incarnatio ipsa potest dici secunda introductio respectu aeternae generationis Verbi Dei, et Resurrectio Christi Domini respectu Nativitatis ejus, et secundus adventus respectu primi, et sic de aliis; nihilominus etiam est pia expositio, ut prima Christi introductio fuerit per fidem, in mentibus pra-

sertim angelicis, secunda vero fuerit per realem executionem, et conceptionem. Sed quid sit de rigore litterae, inde colligimus ad Christi praesentiam, vel representationem consequi praeceptum adorandi ipsum: nam ideo dixit Deus, *et adorent eum omnes Angeli ejus*, quia hoc erat debitum dignitati ejus, quam Paulus eo loco ostendebat.

32. *Progreditur confirmatio.*—Quocirca, licet Christus non revelaretur Angelis, ut specialis causa salutis eorum, id est, ut sanctificator eorum per merita sua futura, sed tantum, ut Deus homo, et caput eorum latiori modo, tenerentur illum adorare, et recognoscere, ut Dominum ex natura rei, et secluso speciali praecepto positivo, ob excellentiam, et dignitatem, ac munus talis personae: sicut modo Angeli sancti adorant Christum, et ut Dominum, et caput suum recognoscunt, ac venerantur, non ex speciali praecepto positivo, sed ex naturali obligatione, quae ex tali objecto, et conditione personae consequitur; quod satis probabiliter colligi potest ex Paulo ad Hebr. 2, ubi de Christo exponit illud Psal. 8: *Gloria, et honore coronasti eum, et constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subjecisti sub pedibus; ejus* et adjungit, *in eo, quod omnia ei subjecit nihil amisit non subjectum ei*: id est, nec Angelos, nec homines, ut Glossa et omnes notant. Haec autem potestas connaturalis est Christo homini Deo: nam ut in tertia parte ostendimus, connaturale illi est dominium, et potestas excellentiae super omnes creaturas. Et inde etiam naturalis nascitur obligatio adorandi ipsum, ut Ambrosius, et Glossa super Paulum notant; unde a fortiori ex tali mysterio, ejusque cognitione orta est obligatio, non repugnandi tali decreto divino, nec appetendi illam excellentiam ex affectu dominandi, vel ut alteri debitam, nam supposita illa institutione, talis repugnantia, vel appetitus non est malus, quia prohibitus, sed est per se malus, et contrarius rationi naturali.

33. *Explicatur Chrysostomus in n. 12, adductus.*—Atque hoc modo dictum Chrysostomi negantis praeceptum positivum datum Angelis, non repugnat huic sententiae. Quia Chrysostomus non negavit, nec negare potuit aliquam institutionem positivam in Angelis: nam esse administratores spiritus, et ministrare Christo, et illius cognitionem accipere, et similia, quae Chrysostomus negare non potuit, ad institutionem positivam pertinent; nihilominus tamen potuit negare praeceptum pure positivum, quia obligationes, quae ex illa institutione o-

riuntur, potius sunt naturales, et de alia pure positiva non ita constat; et patet, quia loquitur Chrysostomus per comparisonem ad Adamum, in quo fuerunt omnes illae obligationes, quas naturales vocamus, et praeter illas datum illi est praeceptum non comedendi de ligno scientiae: in hoc autem constituit Chrysostomus discrimen inter Angelos et hominem, non in primo, quia Adam etiam habuit praeceptum adorandi Christum, et se illi subiciendi, illud autem non computantur a Chrysostomo inter positiva, sed illud solum, quo prohibitus fuit, comedere de ligno, et simile tantum praeceptum negat datum esse Angelis, quod est probabile, vel saltem de illo nobis non constat, neque ad rem, de qua agimus, est necessarium.

34. *Ad secundam confirmationem ibidem.*—*Ad tertiam ibidem.*—Ad replicam autem de peccato omissionis respondemus, si consequens cum exclusionem sumatur, id est, quod sequatur, Angelos peccasse solo peccato omissionis, sic negatur sequela: nam, ut explicatum est, habuerunt non tantum praeceptum affirmativum adorandi Christum, sed etiam negativum, non superbiendi contra ipsum, nec invidendi illi, contra quae praecepta, committendo peccaverunt. Si vero consequens sumatur cum exclusionem, sic conceditur sequela: quia potuit Angelus simul multipliciter peccare, ut exponeamus: nec theologo hoc posterius negant, sed solum illud prius: asseruntque, Angelorum peccatum non fuisse tantum omissionis, sed primario fuisse commissionis, cum quo aliqua omissio conjungi potuit. His ergo modis satis credibilis fit dicta sententia, et in sequentibus ostendemus, juxta illam facilius dissolvi dubia, quae in toto hoc puncto occurrunt, quod, juxta doctrinam philosophi, magnum est veritatis iudicium.

CAPUT XIV.

UTRUM ALIQUA ALIA EXCELLENTIA, VEL FUERIT, VEL ESSE POTUERIT OBJECTUM SUPERBLE LUCIFERI.

1. Praeter objecta elationis primi Angeli, de quibus tractavimus, plura alia indicantur a Patribus, quae in hoc a quatuor praecedentibus, quae per tractavimus, distingui videntur, quod in praedictis consideratur excellentia objecti absolute, et sine relatione ad alios, ut subditos, vel superiores; aliae vero excellentiae in hujusmodi respectu consistunt, vel positivo, ut sunt potestas in alios, dominium, primatus in loco, vel sede, etc., vel negativo, ut non subdi al-

